

PREZENTÁCIA UČITEĽSKEJ PROFESIE V SLOVENSKÝCH MÉDIÁCH

Príspevok na Študentskej vedeckej a odbornej konferencii

Eva POPÍKOVÁ

Anotácia: Predložená práca upozorňuje na problematiku spôsobu prezentácie učiteľskej profesie v slovenských médiách a dôležitosť procesu tvorby mediálneho obrazu o učiteľoch prostredníctvom analýzy dostupných teoretických zdrojov a praktických výstupov. Taktiež charakterizuje základnú terminológiu týkajúcu sa zvolenej problematiky, popisuje vzťah medzi učiteľskou profesiou a mediálnou prezentáciou, ich vzájomné ovplyvňovanie a v neposlednom rade zahŕňa diskurzívnu analýzu vybraných článkov a príspevkov o učiteľoch. Výsledkom práce sú zistenia o aktuálnom mediálnom obraze učiteľov, jeho vnímaní a vplyve na verejnú mienku o učiteľoch.

Kľúčové slová: učiteľská profesia, médiá, mediálny obraz učiteľskej profesie, verejná mienka, masová komunikácia

ÚVOD

Vnímanie učiteľskej profesie verejnosťou, ktoré je silne ovplyvnené pôsobením médií, je témou, ktorá so sebou prináša množstvo zaujímavých a podnetných myšlienok v rôznych oblastiach spoločenského života. V našej práci sa preto budeme snažiť upriamiť pozornosť na problematiku médií, verejnej mienky, ale aj učiteľskej profesie a mnohých ďalších pojmov pomocou teoretickej analýzy, syntézy a komparácie rôznych teoretických zdrojov. Pre potreby našej práce sme čerpali informácie z rôznych zdrojov, z ktorých za najpodstatnejšie považujeme publikácie J. Průchu, A. Remišovej, J. Daneka a ďalších. O priblíženie problematiky z praktického hľadiska sa pokúsime v empirickej časti, v ktorej prostredníctvom diskurzívnej analýzy J. P. Gee roanalyzujeme vybrané články z troch slovenských denníkov, a taktiež uvedieme analýzu a reakcie na príspevok zverejnený na konkrétnej sociálnej sieti. Cieľom našej práce

je analyzovať spôsob prezentácie učiteľskej profesie v slovenských médiách na základe komparácie teoretických východísk a praktických príkladov z publikovaných príspevkov.

Naša práca sa skladá z teoretickej a empirickej, resp. analytickej časti. Teoretická časť obsahuje dve kapitoly. Prvá kapitola čitateľovi približuje základnú terminológiu, ktorej poznanie je nevyhnutné pre lepšiu orientáciu v našej práci a jej porozumenie. Druhá kapitola teoretickej časti prináša stručné vymedzenie základných vzťahov a prepojení medzi učiteľskou profesiou a médiami. Treťou kapitolou je analytická časť, ktorá je venovaná diskurznej analýze. Uvedená kapitola je rozdelená do príslušných odsekov podľa článkov, resp. príspevateľov, s ich následnou analýzou. Výsledky tejto analýzy spolu s ich vyhodnotením a komparáciou s teoretickými poznatkami uvádzame v príslušnej časti našej práce.

ZÁKLADNÉ TERMINOLOGICKE VÝCHODISKÁ

Vzhľadom na skutočnosť, že nami spracovaná téma Prezentácia učiteľskej profesie v slovenských médiách svojim obsahom zasahuje okrem pedagogiky do viacerých disciplín, ako napríklad masmediálna komunikácia, sociológia či psychológia, považujeme za prínosné uviesť aspoň stručnú charakteristiku kľúčových pojmov z nepedagogických disciplín, ktoré budeme ďalej používať v našej práci.

Masová komunikácia

Pri masovej komunikácii ide podľa Urbana a kol. (2011) o jednu z foriem verejného oznamovania, ktorú vykonávajú špecializované skupiny prostredníctvom rôznych technických prostriedkov a postupov smerom k rozsiahlemu heterogénnemu publiku a to napriek tomu, že sa osobne nepoznajú a sú rozdelení v priestore či čase. Ako ďalej pripomína, hlavným znakom masovej komunikácie je jej jednostranný charakter, čiže monologická podoba a značná sugestívnosť. Tú autori (tamtiež, 2011) odôvodňujú naivitou či nízkou mediálnou gramotnosťou divákov, ale taktiež tým, že rôzne médiá (rozhlas, televízia, tlač či iné tlačené médiá) poskytujú rozporuplné informácie, ktoré sú častokrát v protiklade a preto sa divák nevie zorientovať v tom množstve informácií, alebo v ich opodstatnenosti.

Howiecki a Zasepa vo svojej publikácii (2003) uvádzajú, že pri masovej, resp. mediálnej komunikácii ide o spoločenskú komunikáciu, ktorá prebieha prostredníctvom tlače, rozhlasu a najmä televízie. Najviac ju ovplyvňuje kultúra, tradície, spoločenský život v spoločnosti či etické princípy pracovníkov médií.

Ide teda o komunikáciu voči veľkej skupine ľudí, ktorá prebieha v relatívne krátkom čase, pomocou prostriedkov masovej komunikácie a s vymedzením určitého cieľa.

Médiá vs. masmédiá

V dnešnej dobe existuje veľké množstvo médií, ktoré existujú a pôsobia na človeka. Remišová (2010) chápe pod pojmom médiá všetky masovokomunikačné prostriedky, medzi ktoré patria nielen tlačené, auditívne, audiovizuálne či vizuálne prostriedky, ale taktiež online médiá. Všetky tieto médiá chápe aj pod pojmom masmédiá, nakoľko podľa nej predstavujú také informačné zdroje, ktorých obsah smeruje k veľkému množstvu prijímateľov vo verejnej sfére sú určené pre „masu ľudí“.

Urban a kol. (2011) poukazuje na skutočnosť, že médiá ako také nemajú presne vymedzené hranice pôsobenia, resp. že si možno pod týmto pojmom predstaviť rôzne vysvetlenia a charakteristiky. Médiá možno chápať ako prostriedky komunikácie, technické prostriedky, organizácie masovej komunikácie, sociálne inštitúcie či ako tradičné médiá (noviny, rozhlas a televízia) alebo ako nenápadnejšie médiá (obaly výrobkov, veľtrhy, exkurzie a pod.).

Pojem masmédiá alebo masové médiá je už podľa uvedených autorov konkrétnejší, nakoľko je možné ich charakterizovať ako „komunikačné prostriedky a inštitúcie, ktoré dokážu veľkokapacitne vyrábať oznámenia verejného charakteru a distribuovať ich smerom k rozptýlenému, rozmanitému a individuálne neurčenému publiku.“ (tamtiež, s. 48). Sem potom možno zaradiť tlačené médiá, rozhlas, televíziu, ale aj film, video či internet. Ide teda o hromadné oznamovacie prostriedky.

Jiráček a Köpplová (2009, s. 93) chápu masmédiá ako niečo, čo podľa určitých pravidiel sprostredkúva svedectvo o svete, s ktorým nemusia mať konzumenti vlastnú skúsenosť, zároveň však presvedčajú o výhodnosti a správnosti určitého správania a taktiež o platnosti hodnôt a noriem, pričom v role vyjednávача umožňujú vyjasnenie si názorov a stanovísk.

Mediálny obraz

Pokorna - Ignatowicz vo svojej práci (2012) uvádza, že médiá sú čoraz viac jediným a základným zdrojom informácií o svete, čo môže do značnej miery ovplyvniť mieru vnímania a interpretácie podávaných javov a udalostí prijímateľmi. Zároveň to ovplyvňuje ich vedomie, postoje, ale istým spôsobom aj ich hierarchiu noriem a hodnôt, preto je tiež mediálny obraz označovaný ako kľúčový pre ovplyvňovanie človeka vo svete (Pokorna - Ignatowicz, 2012). Mediálny obraz teda možno charakterizovať ako niečo, čo bolo vytvorené médiami. Ako uvádzame v tejto práci prostredníctvom myšlienok viacerých autorov (Jiráček

a Köpplová, 2009; Urban a kol., 2011; Remišová, 2010), informácie, ktoré nám médiá ponúkajú častokrát nemusia pravdivo odzrkadľovať realitu. Mediálny obraz je teda to, čo nám médiá vyberú zo širokého spektra informácií a udalostí a to, ako danú skutočnosť vykreslia oni. Je to istým spôsobom niečo, čo médiá chcú, aby sme videli a ako chcú, aby sme to videli. Pri tejto problematike však jedôležité stále racionálne uvažovať, kriticky myslieť a porovnávať si dostupné a získané informácie s ďalšími zdrojmi.

McQuail (2009) si zakladá na predpoklade, že prijímatelia informácií očakávajú, že existuje nejaká zhoda medzi podávanými informáciami a skutočnosťou. Takáto myšlienka sa potvrdzuje najmä v prípade, keď médiá venujú pozornosť najmä vyšším spoločenským vrstvám, čím zrkadlia nerovnosti v spoločnosti. Práve to však médiá chcú, pretože zobrazovanie určitého prímeru by nemuse- lo mať priaznivý dopad na sledovanosť a popularitu a preto svoj obsah orientujú skôr na celebrity, drámu či fikciu. Pri tomto sa stále predpokladá, že publikum je len konzumentom informácií či zábavy, ktoré nemá rado veci, ktoré odrážajú realitu, pretože chce z nej utiecť (McQuail, 2009). Z tejto informácie vyplýva skutočnosť, že mediálny obraz poskytuje skreslený obraz toho, čo by mohli prijímatelia nasledovať a identifikovať sa s tým bez ohľadu na to, či ide o zidealizovaný, skreslený alebo realistický objekt či správu. Práve preto autor z nášho pohľadu určitým spôsobom ospravedlňuje vytváranie mediálneho obrazu (najmä toho klamlivého) ako niečo, čo pri spomenutom správaní prijímateľov nie je nijakým spôsobom prekvapivé, neočakávané či nebudaj poľutovaniahodné zo strany médií. Účinky mediálneho obrazu sú podľa uvedeného autora ovplyvnené nielen samotnými informáciami, ale aj podnecovaním k činom, presvedčaním, rôznym a najmä účelným presmerovaním pozornosti či svojským definovaním situácií a orámovaním „skutočností“ (McQuail, 2009).

Verejná mienka

Verejná mienka vzniká v úzkom spojení s masovou komunikáciou, ktorú sme popísali vyššie. Pomocou tejto masovej komunikácie je každému jednotlivcovi oznámená určitá informácia, ktorá ho buď nejakým spôsobom ovplyvní alebo nie a tým (ne)ovplyvňuje jeho mienku. I keď zatiaľ neexistuje ustálená definícia pojmu verejná mienka, Urban a kol. (2011) popisujú verejnú mienku ako súhrn názorov, postojov a hodnotení, ktoré ľudia adresujú k určitej verejnej téme. Možno ju tiež chápať ako zhodu názorov medzi členmi verejnosti alebo ako názor, ktorý ľudia vyslovujú na verejnosti napriek tomu, že sú vo svojom súkromí iného názoru. Treťou možnosťou na chápanie verejnej mienky je chápanie z 20. storočia, ktoré autori (tamtiež, 2011) popisujú ako kolektívnu dušu, kolektívne vedomie či skupinovú myseľ a nadindividuálnu realitu.

Remišová (2010) nazerá na verejnú mienku ako na niečo, čo predstavuje všeobecne uznávané konvencie, ktoré pôsobia ako verejný a objektívny regulátor správania. Túto verejnú mienku môžu byť vytvárať mienkotvorné subjekty, ako tomu je v našom prípade (médiá) alebo môže vznikáť spontánne.

Hradiská a kol. (2009, s. 336) popisuje verejnú mienku ako niečo, čo „*vyvoľáva podvedomé úsilie ľudí dospieť k takým názorom a postojom, aké sú v médiách väčšinou verejnosti prezentované.*“ To podľa nášho názoru znamená, že aj z tohto uhla pohľadu možno vidieť značný vplyv médií na tvorbu verejnej mienky. Tvorba verejnej mienky tak môže byť prispôbená tomu, čo sa v danej chvíli vyžaduje - ak má byť vytvorená dobrá mienka, budú sa podávať iba takéto informácie a naopak, ak je cieľom médií poškodiť niekomu alebo niečomu či vykresliť zlý obraz, podávané informácie budú ladené týmto smerom, čo prispeje k vytvoreniu negatívnej verejnej mienky.

Howiecki a Zasępa (2003) zase hovoria o verejnej mienke ako o niečom, čo je najdôležitejším činiteľom demokracie a pôsobenia masmédií. Verejná mienka v tomto prípade vystupuje ako prejav a vôľa väčšiny, masmédiá ju majú prezentovať a kontrolovať a demokratické vlády rešpektovať a realizovať. Podľa uvedených autorov medzi charakteristické znaky verejnej mienky patrí:

- nestálosť a diferencovanosť,
- kvalita, ktorá sa riadi vlastnými pravidlami,
- môže byť plná predsudkov, návykov, nenávisť a netolerancie,
- časť spoločenskej kontroly,
- ľahká manipulácia,
- zložité a nejednoznačné vzťahy medzi masmédiami a verejnou mienkou,
- prejav dominantných názorov,
- médiá ju interpretujú a dotvárajú, z čoho vyplýva ich etická zodpovednosť,
- ovplyvniteľnosť klamlivými informáciami,
- možné riadenie zámerným konaním,
- rozvoj a rast objektivity pomocou médií,
- potreba diskusie a vedenia dialógu. (Howiecki a Zasępa, 2003)

VZŤAH MEDZI UČITEĽSKOU PROFESIOU A MÉDIAMI

Tak, ako vo všetkých oblastiach spoločenského života, aj v školstve a pri učiteľskej profesii obzvlášť platí, že sú jej účastníci mimoriadne sledovaní nielen študentmi, vedením, zriaďovateľom či štátom, ale taktiež rodičmi aj odbornou a laickou verejnosťou. Okrem toho sa k týmto pozorovateľom pridávajú aj médiá, ktoré častokrát detailne a bez zábran sledujú ich činnosť s cieľom jej vyzdvihnutia v kladnom či negatívnom zmysle za účelom jej ďalšieho šírenia. Učiteľia si tak musia dávať obzvlášť veľký pozor nielen na svoje vedomos-

ti a poznatky, ktoré odovzdávajú svojim študentom, ale taktiež na každú svoju činnosť v pracovnom aj súkromnom živote, pretože vo svojej profesii vedú a vychovávajú mládež, čo je mimoriadne dôležitou a sledovanou činnosťou. Práve preto považujeme za dôležité skúmať vzťah a prepojenie medzi učiteľskou profesiou a médiami, čomu sa budeme venovať v nasledovnom texte.

Podľa Slavíkovej (2010) sú médiá vytvorené aj na to, aby svojím obsahom ovplyvňovali postoje, správanie a atmosféru v spoločnosti. Už niekoľko desaťročí dozadu boli potvrdené tri najhlavnejšie negatívne vplyvy mediálneho obsahu a to napodobňovanie, zvyšovanie strachu a stratu citlivosti. Všetky tieto negatívne vplyvy možno pretaviť aj do vzťahu k učiteľom, resp. k vytváraniu obrazu o učiteľoch, kedy prezentovaný obsah môže viesť k jeho osvojeniu si nielen deťmi či mládežou, ale aj dospelými bez predchádzajúceho skúmania o jeho správnosti či nesprávnosti alebo opodstatnenosti, čo môže viesť k vytvoreniu klamlivého obrazu či negatívnej verejnej mienky a preberaniu daných postojov.

Ako uvádza Slavíková (2010), veľmi dlhý čas bol školský systém a učitelia jedným z najdôležitejších atribútov s rozhodujúcou úlohou pri zoznamovaní detí a mládeže s novými vedomosťami a informáciami, čo sa však postupom času zmenilo a v súčasnosti elektronické médiá menia základ v štruktúre školského systému a najmä tradičnú úlohu učiteľa, ktorú istým spôsobom nekontrolovateľne preberajú. Ako je známe, výchova je cieľavedomé pôsobenie na jedinca tak, aby boli dosiahnuté určité žiaduce zmeny v správaní človeka, ideálne trvalým spôsobom. Práve z tohto hľadiska v prípade, že médiá „preberú“ výchovu, môže prísť k živej výchove médiami, kedy už za ňu nie sú zodpovední tí, ktorí by mali byť, dokonca v mnohých prípadoch za takúto výchovu nie je zodpovedný nikto, avšak dôsledky badajú všetci.

Podľa Vrabca (2010) by však mohli byť elektronické médiá využívané aj v škole tohto storočia veľmi dobrým spôsobom a to na rozšírenie či zvýšenie hodnoty a dopadu individuálnych či rovesníckych spôsobov učenia sa. Do školského vyučovania či voľnočasových aktivít by teda mohli byť zakomponované zdieľaním vhodného obsahu či vytváraním nového, čo by priblížilo učiteľov k svetu študentov a taktiež by to mohlo prispieť k zvýšeniu pozornosti študentov a tým aj k efektívnosti vyučovania.

Šafránková (2019) popisuje digitalizáciu a médiá vo vzťahu k vzdelávaniu ako problém, ale aj výzvu súčasne. Na jednej strane môže digitalizácia ohroziť niektoré pracovné činnosti, na základe čoho bude potrebné zmeniť spôsob výchovy a vzdelávania, pričom digitalizácia a ľahký prístup k informáciám spôsobujú, že deti získavajú už hotové informácie a to relatívne rýchlo, čo môže spôsobiť deformáciu poznatkov a úpadok tvorivosti či stratu sociálnych vzťahov. Na druhej strane práve tieto problémy predstavujú výzvu pre učiteľov, ktorí majú inovovať školské prostredie a spôsoby výchovy a vzdelávania, využívať digitál-

ne médiá, a taktiež je potrebné zmeniť ciele, obsah či metódy smerom k lepšiemu rozvoju osobnosti a jeho sociálnych zručností.

Veľmi zaujímavé myšlienky možno čerpať zo staršieho diela, kde Rodinò (1964) popisuje vplyv televízie na vzdelávanie, pričom mnohé poznatky by sme mohli premietnuť aj do súčasnej situácie spôsobenej Covid-19. Ako autor uvádza, vyučovanie na diaľku, v tom čase prostredníctvom televíznej obrazovky, nemôže ani najmenším spôsobom tlmočiť tie hodnoty, ktoré sú podstatou pedagogického vzťahu. Takéto vyučovanie na diaľku či prostredníctvom rôznych online médií totiž nemôže nahradiť tradičnú školu, ale môže jej len ísť po boku a rozširovať možnosti tradičného vyučovania o rôzne ďalšie spôsoby, ktoré poskytuje. Nepochybné, vyučovanie na diaľku so sebou prináša množstvo výhod, avšak hlavnou nevýhodou je podľa nás absencia priamej fyzickej prítomnosti a bezprostredného osobného vzťahu medzi učiteľom a žiakom, ktorý je najpodstatnejší z hľadiska trvalých výsledkov vo výchove a vzdelávaní.

Z hľadiska výskumov výchovného a vzdelávacieho vplyvu médií na diváka, v tomto prípade televízie, uvádza Rodinò (1964) dve veľmi zaujímavé štúdie. Prvou z nich je rozbor talianskej televízie, kde vo vtedajšej dobe bolo zostavovanie programov naozaj citlivé na výchovno-vzdelávacie aspekty a podľa zverejnených dát pripadalo na každých sto odvysielaných hodín až tridsať hodín škode, následne menej hodín spravodajstvu, filmom, odborným reláciám, programom pre mládež a napokon iba tri hodiny reklamám. V celkovom sčte bolo teda určitým formatívny cieľom venovaných až 77 % vysielacieho času, čo je naozaj obdivuhodné a príznačné pre vtedajšiu dobu a určitú stupnicu hodnôt v spoločnosti. Druhou štúdiou je rozbor televíznych staníc Spojených štátov amerických, kde mohli školy používať na vzdelávanie viac ako sto staníc. Na týchto staniaciach boli dostupné rôzne televízne kurzy a cvičenia, ktoré uspokojovali požiadavky rôznych stupňov a druhov škôl, na základe čoho vznikli v tejto krajine dve školské sústavy, ktoré sa vzájomne dopĺňajú a to sústava tradičných škôl a sústava založená na audiovizuálnom vyučovaní. V súčasnosti v Spojených štátoch využívajú rôzne audiovizuálne prostriedky alebo tiež online vyučovanie najmä pri domácom vyučovaní.

Ďalší výskum vo svojej práci spomína Huk (2008), ktorý uvádza údaje získané z výskumu Eurobarometer, ktoré vykonalo TNS Opinion & Social počas dvoch týždňov v roku 2008 v Českej republike, na vzorke 1014 respondentov. V uvedenom výskume mali respondenti uviesť, ako dôverujú rôznym inštitúciám - rozhlasu, televízii, internetu a tlači. Z publikovaných údajov možno zistiť, že rozhlasu dôveruje najväčšie percento respondentov - 73 %, televízii 70 % respondentov, internetu 56 % respondentov a tlači rovnako 56 %. V porovnaní s dátami z Európskej únie sa vo všetkých prípadoch jedná o značné rozdiely, nakoľko v rámci Európskej únie dôveruje rozhlasu 61 % respondentov, televízii 53 % respondentov, internetu iba 26 % respondentov a napokon tlači 44 % res-

ponentov. Uvedené údaje sú možno spôsobené tým, že v roku 2008 ešte neboli až tak populárne ostatné médiá a rozhlas mal naozaj väčšiu popularitu ako je tomu dnes, avšak napriek tomu boli tieto údaje pre nás prekvapujúce, nakoľko sme boli toho názoru, že najmä v oblasti tlače budú mať ľudia väčšiu dôveru, nakoľko ide o písané informácie, ktoré si vedia neskôr znova dohľadať, prípadne overiť a porovnať s ďalšími zdrojmi. Naopak, v oblasti internetu ide z nášho pohľadu o potešujúcu informáciu, nakoľko pri internete treba brať stále do úvahy skutočnosť, že na internet môže pridať ktokoľvek čokoľvek, bez hlbšieho skúmania alebo overovania pravdivosti daných údajov a tak by bola slepá dôvera v toto médium skôr nevhodná ako prínosná.

Livingstone (1996) vo svojej publikácii uvádza výsledky výskumu, ktorý vykonal Hearold v roku 1986, v ktorom skúmal 1043 mediálnych efektov z 230 štúdií z posledných 60 rokov. Z výsledkov zistil, že existuje veľmi malá korelácia medzi získavaním informácií a efektmi (medzi 0,1 a 0,3), čo predstavuje iba 5 % šancu na zmenu v správaní, takže nemožno dokázať, že mediálne efekty sú viac či menej dôležité alebo ovplyvňujúce správanie ako stereotypy, násilie, predsudky či vplyv konzumnej spoločnosti. Z uvedeného teda možno usúdiť to, že médiá účinkujú iba tam, kde už majú určité predpoklady, teda môžu ovplyvniť alebo rozvíjať len to, čo už je v človeku zakorenené alebo ovplyvnené inými faktormi.

ANALÝZA MEDIÁLNYCH VÝSTUPOV

Maňák a kol. (2005, s. 10) vo svojej publikácii charakterizujú analýzu dokumentu, alebo tiež obsahovú analýzu ako prostriedok skúmania písomného či vizuálneho materiálu, pričom z kvantitatívnej stránky možno sledovať početnosť výskytu slov či tém alebo ich rozsah a z kvalitatívnej stránky sa dá sledovať napríklad zrozumiteľnosť, náročnosť či hodnotová orientácia. Ako ďalej uvádzajú (Tamtiež, s. 65-66), obsahová analýza je vo svojej podstate okrem vyššie uvedeného postupom, ktorý je priamo určený na hodnotenie a interpretáciu obsahu komunikácie, či k jej objektívnemu, systematickému kvantitatívnemu popisu.

Pri analýze článkov súvisiacich s našou prácou budeme postupovať podľa modelu siedmich základných otázok a pilierov diskurznej analýzy J. P. Gee (2005, s. 98-104), ktorými sú:

- 1. dôležitosť** - ako a čo rôzne veci znamenajú. Inak povedané, prvým krokom je nájdenie významu, ktorý sa zdôrazňuje v danom texte.
- 2. činnosť** - každá situácia vyniká určitou činnosťou alebo súborom činností, teda postupnosťou nejakej akcie, do ktorej sú zapojení aktéri.
- 3. identita** - v každej situácii vystupujú rôzne identity ako komponenty, ktoré v závislosti na situácii prinášajú aktéri do danej činnosti. Možno tu hovoriť o spoločenských rolách, ktoré na seba účastníci preberajú.

-
4. **vzťah** - súčasťou akejkoľvek udalosti sú vzťahy. Tie vznikajú medzi zúčastnenými osobami ako operatívne a následné, pričom treba identifikovať, aký vzťah existuje alebo je požadovaný.
 5. **politika** alebo tiež určitá distribúcia sociálnych noriem. To znamená, že na to, aký pohľad chceme vzbudiť je dôležité to, ako distribuujeme danú informáciu v porovnaní so stanovenými normami.
 6. **prepojenie** - v každej situácii existujú len dve možnosti a to:
 - a) informácie sú navzájom prepojené alebo nesúvisiace,
 - b) informácie sú navzájom relevantné, teda podstatné alebo irelevantné, takže nepodstatné.
 7. **dôležité systémy a vedomosti** - v každej informácii existuje viacero systémov, ktoré môžu byť rôznorodo spoznávané a popisované, na základe čoho sa hodnotia, zjednocujú alebo bagatelizujú, vďaka čomu sa určitý systém a spôsob vnímania stane privilegovaným a preferovaným oproti ostatným. (Tamtiež, s. 98-104)

ANALÝZA

Pre túto prácu sme sa rozhodli spracovať niekoľko pre nás zaujímavých a podnetných príspevkov či článkov, ktoré boli publikované v rôznorodých médiách - na sociálnych sieťach a na internetových stránkach troch denníkov. Z hľadiska rozsahu tejto práce nie je možné uviesť všetky publikované príspevky, avšak uvedením niektorých z nich a ich následnou analýzou sa pokúsime čitateľovi priblížiť, akým spôsobom je prezentovaný učiteľ a učiteľská profesia v médiách a aký mediálny obraz je tým vytváraný, pričom pre úplnosť uvedieme aj niektoré reakcie verejnosti v prípade príspevku zo sociálnych sietí.

Sociálne siete

Facebook: Rádio Expres (2021)

V súvislosti s aktuálnou pandemickou situáciou (COVID-19) školy prešli na online vyučovanie. To so sebou prinieslo mnohé pre aj proti pre učiteľov, žiakov, ale aj rodičov. Facebooková stránka Rádía Expres 24. januára 2021 publikovala fotografiu s textom „*Veľa rodičov zistilo, že nebol problém v učiteľovi.*“, čím sa snažila poukázať na to, že mnoho rodičov teraz musí čiastočne suplovať rolu učiteľa, musia deťom viac pomáhať s úlohami, tráviť s nimi viac času, ako obvykle, kedy trávia čas v škole či v školskom klube. Pod fotografiou sa spustila búrlivá diskusia, v ktorej sa našlo niekoľko pozitívnych, ale aj negatívnych reakcií na túto tému a adresu učiteľov. Pre ilustráciu uvádzame niekoľko príkladov:

„A niektorí rodičia sa nepoučia nikdy v živote, flákajú učenie doma a každej nevôli k domácim úlohám zo strany dieťaťa sa podvolia. A čerešnička na torte je podryvanie učiteľkinej autority...“ - Lucia V.

„Povolanie učiteľa vôbec nie je ľahké, ale mal by ho vykonávať len človek, ktorý má rád deti, vie si ich získať a nadviazať vzťah. Vtedy je to vzájomné obohacovanie. Učiteľ má skvelý pocit zo svojej práce a deti zo svojho osobnostného a vedomostného rastu. Kdesi som čítala, že dobrý učiteľ je vzácnosťou pre rodiča, pokladom pre dieťa a výhrou pre riaditeľa.“ - Marta S.

„Pobavila ma kamarátka učiteľka. Opravila deťom záverečný test a od toho momentu tri hodiny v kuse telefonáty od rodičov. Zhrnula to jednou vetou - rodičia sa necítili na známky, ktoré dostali deti. Aj taká je realita dištančnej výuky.“ - Katarína Š.

„Alebo že veľká časť učiteľov naozaj za nič nestojí.“ - Filip L.

„No niektorí sme zistili, že práve v niektorých učiteľoch je problém. Lebo keď počujem to vysvetľovanie, tak ani ja nechápem. Jednoducho niektorí ľudia by vôbec nemali byť učiteľmi ale pracovať na družstve. Česť výnimkám, lebo niektoré učiteľky si fakt môžu právom hovoriť PANI učiteľka.“ - Martina K.

„Ale je to aj opačne. A tiež veľa rodičov a aj učiteľov zistilo, že sa musí v školstve, v osnovách a aj celkovo v prezentácii učiva niečo zmeniť. Veď 30 rokov sa učí stále rovnako.“ - Martina A.

Ako možno vidieť z uvedených komentárov, ľudia neváhali dať najavo svoj názor. Ako tomu však býva, vždy sa nájdu ľudia, ktorí niečo oceňujú a niečo naopak odsudzujú. Našli sa komentáre, v ktorých boli použité pre aj proti, ale aj komentáre, ktoré, dovolíme si tvrdiť, ponižovali učiteľov či ich prácu a iné, ktoré ju vyzdvihovali. Aj na takýchto komentároch možno vidieť obraz verejnej mienky o učiteľoch, ktorá sa prejavuje práve v takýchto situáciách. Vždy však treba myslieť na to, že tak, ako je každý človek iný, každý rodič pristupuje k výchove iným spôsobom, tak aj každý učiteľ vyučuje inak a nie vždy sa musia všetci so všetkým stotožniť.

Medzi komentujúcimi sa však našli aj ľudia, ktorí si uvedomujú náročnosť učiteľskej profesie ale aj to, aký je rozdiel medzi učiteľmi v minulosti a v súčasnosti. Považujeme za veľmi pozitívne zistenie práve to, že ľudia majú otvorené oči, všímajú si, aký tlak je vyvíjaný na učiteľov, čo im sťažuje alebo aj úplne znemožňuje prácu a aké sú podmienky pre ich realizáciu. Vo verejnom publikovaní takýchto otázok a následnej diskusii vidíme nádej na vznik celospoločenskej debaty a zamyslenia sa nad stavom školstva a dôležitosťou učiteľskej profesie.

Nový Čas

Kriminálka odhalila korupciu na vysokej škole v Nových Zámkoch: Pozrite, aký úplatok mal vziať učiteľ od študentiek! (Gál, 2017)

Tento článok informuje o korupčnom škandále, ktorý sa odohral v Inštitúte zdravotníctva a sociálnej práce v Nových Zámkoch, kde mal jeden z docentov prijať od piatich študentiek úplatok za absolvovanie skúšky, pričom výška úplatku závisela na hodnotení, ktoré chceli študentky dostať. Autor článku v texte využíva zdôraznené výpovede policajného prezidenta či rektora vysokej školy, pod ktorú patrí spomínaný inštitút, čím sa snaží klásť dôležitosť práve na účasť policajného prezidenta v danom prípade a taktiež na to, že k danej veci prijal stanovisko aj rektor univerzity. Okrem toho kladie dôraz aj na spomínaného docenta, pričom uvádza jeho pôsobisko, pracovnú pozíciu, výmeru trestu, ale aj slová jeho mamy. Okrajovo spomína aj študentky, ktoré boli obvinené z podplácania, avšak tým neprikladá značný význam. Ďalšiu dôležitosť kladie na informáciu, ktorú podľa nášho názoru nevhodne vytrhol z kontextu výpovede rektora vysokej školy, kedy z jeho odpovede „*Za posledný rok podal hlavný kontrolór a rektor viacero trestných oznámení vo veci podozrenia na prečiny podvodu, ohovárania, korupcie.*“ a to informáciu o korupcii, ktorú autor tučným písmom zvyrazňuje a popisuje ako bežnú prax, čo môže v čitateľovi vzbudiť dojem, že tomu tak naozaj je a to nielen na spomenutej vysokej škole, ale aj v celom školstve. V článku možno nájsť viacero identít, medzi ktoré patrí docent, rektor, študentky, policajný prezident či mama docenta, pričom hlavnú činnosť tu predstavuje uplácanie medzi docentom a študentkami a následne policajné informovanie. Vzťahy sú tu na úrovni vedúceho pracovníka, zamestnanca a študentov a taktiež ako odborníka, resp. vyšetrovateľa. Niektoré z prezentovaných informácií považujeme za irelevantné, ba až nevhodné, ako napríklad uvádzanie študentiek, súm či vôbec kontaktovanie rodiny daného docenta. I keď sa autor snaží do článku priniesť určitú odbornosť popisom skutku či výmerou trestu pre účastníkov, celý článok považujeme skôr za škandalózne ladený a vytvárajúci zlú mienku o vysokoškolskom živote a fungovaní školstva.

Pravda

Pre alkohol prišiel o prácu učiteľa (Hakl, 2019)

V denníku Pravda už pri ďalšom článku badáme značný rozdiel medzi článkami z nami použitého denníka Nový Čas a článkami z tohto denníka. Všimnúť si to možno už pri samotných nadpisoch, ktoré nie sú písané škandalózne, ako v prvom prípade, ale možno v nich nájsť nestranné zhodnotenie popisujúce skutočný význam článku. Autor nijakým špeciálnym spôsobom nevyzdvihuje dôležitosť nejakých bodov či viet, čím podľa nášho názoru v čitateľovi vzbudzuje túžbu prečítať si komplet celý článok a nielen jeho útržky, ktoré by mohli spôsobiť vytvorenie klamlivého obrazu. Jediné zdôraznenie, ktoré autor využíva je použité v úvode článku, kedy prostredníctvom zvyrazneného textu prezentuje úvod článku, v ktorom objektívne zhŕňa všetky podstatné informácie týkajúce sa tejto

udalosti, teda popisu obvinenia a odsúdenia učiteľa za ohrozenia pod vplyvom návykovej látky. V texte ďalej okrem samotného obvineného spomína aj pomocou citácií ďalších ľudí, ktorí sa spájajú s touto udalosťou, ako napríklad advokáta, starostu, radu školy či okrajovo aj ministerstvo školstva. Intenzívnejší náznak akéhokoľvek vzťahu možno vidieť iba pri výpovedi starostu mesta voči obvinenému, kedy autor článku zdôrazňuje a čiastočne kritizuje postup starostu, ktorý učiteľa hneď neodvolal, až po určitom čase. Až v tomto možno nájsť mierne subjektívny názor autora, ktorý samostatne hodnotí vzniknutú situáciu, čím aj interpretuje výroky zúčastnených s mierne odlišným podfarbením. Ku koncu príspevku spomína ľútosť, ktorú prejavil učiteľ a že sa ku všetkému priznal, pričom si uvedomil svoju chybu a taktiež vedel, že už nemôže pôsobiť na svojom pracovisku, čím zmierňuje negatívny ráz údajov spomenutých v článku. Autor podľa nášho názoru vhodne prepájal informácie, poskytol relevantné informácie s pridaním niektorých nie až tak podstatných dodatkov pre čitateľa, avšak v celkovom dojme pôsobí naozaj hodnoverne.

SME

Vláda nedokázala spracovať víziu rozvoja školstva, tvrdí komora učiteľov (SME, 2015)

V prípade uvedeného článku ide o zatiaľ nespomínaný druh článku, v ktorom sa autor venuje popisu učiteľskej vízie a názorov pomocou citácie informácií od Slovenskej komory učiteľov. Autor najdôležitejšie myšlienky zdôrazňuje použitím kľúčových slov v podnadpisoch, citáciami a porovnávaniami. Článok je venovaný kritike vtedajšej vlády Slovenskou komorou učiteľov, ktorá hodnotí stav školstva ako výsledok jej činnosti. Autor už v podnadpise uvádza, že „*Neustále poukazovanie na platy učiteľov a ich zvyšovanie, ktoré len kopíruje nárast plátov v celom národnom hospodárstve, negatívne vplýva na obraz učiteľov v očiach verejnosti.*“, čím dáva najavo, že si uvedomuje skutočnosť, že práve otázka finančného ohodnotenia učiteľov býva kľúčovou vo vytváraní verejnej mienky o učiteľoch. Autor v článku popisuje kritiku slovenskej komory učiteľov na vládu a ochranu ich práv, pričom uvádza aj ďalšie žiadosti, očakávania a návrhy, s ktorými prišli do kontaktu Okrem iného uvádza, že „*Učitelia sa podľa komory stretávajú s verbálnou aj fyzickou agresivitou žiakov, tlakom zo strany rodičov, riaditeľov či dokonca zriaďovateľov škôl a v školách navyše často dochádza k porušovaniu ľudských práv, k vedomému porušovaniu školských predpisov a zákonov zo strany riaditeľov a zriaďovateľov.*“, čím sa podľa nášho názoru snaží poukázať aj na tie aspekty práce v školstve, o ktorých sa na verejnosti častokrát nehovorí. Ďalšou vecou, ktorú autor uvádza vo svojom príspevku na základe vyjadrenia slovenskej komory učiteľov sú platy a ohodnotenie učiteľov, čím podľa nášho názoru popisuje najhlavnejšie problémy spájané s učiteľskou

profesiou. Z článku možno vycítiť negatívny vzťah medzi Slovenskou komorou učiteľov a vládou Slovenskej republiky, ktorý je zdôrazňovaný výčitkami či námietkami voči stavu školstva, do ktorého bolo uvedené. Autor interpretuje použité výroky či slová neutrálne, bez významného priklonenia sa k určitej strane, čo považujeme za mimoriadne vhodné a nestrannosť môže v takýchto prípadoch znamenať pre čitateľa viac, ako umelé pretláčanie vlastného názoru. Body jeho článku sú spolu s vecnou náplňou jednotlivých odsekov vecne poprepájané, nadväzujú na seba a poskytujú čitateľovi jasný prehľad o najpálčivejších problémoch slovenského školstva. Pre čítanie tohto článku nie sú potrebné žiadne nadpriemerné vedomosti a napriek tomu vie človeku otvoriť oči rôznymi porovnaniami či štatistikami, ktoré poukazujú na úroveň a stav školstva.

Ako možno vidieť na základe nami prezentovaných článkov či príspevkov, ich témy, smerovanie a interpretácia je rôznorodá vzhľadom na typ denníka, povahu autora, ale aj druh udalosti, ktorá je popisovaná. Zároveň možno badať rozdiely v pravdepodobnosti vzniku určitých reakcií a tým aj vyvolania žiaduceho mediálneho obrazu o učiteľoch či vytvorenia/utvrdenia verejnej mienky o učiteľoch. Každý z uvedených príspevkov má svoje kladné, ale aj záporné stránky a preto je dôležité pripomenúť, že opäť tu vstupuje do procesu interpretácie údajov samotný čitateľ, ktorý svojou osobnosťou, predchádzajúcimi skúsenosťami či názormi v značnej miere ovplyvňuje to, akú váhu zohrá v jeho živote publikovaný obsah.

ZÁVER

Na začiatku našej práce sme si vytýčili hlavný cieľ v podobe analýzy spôsobu prezentácie učiteľskej profesie v slovenských médiách na základe komparácie teoretických východísk a praktických príkladov z publikovaných príspevkov, čím sme chceli upozorniť na spôsob prezentácie a problematiku tvorby mediálneho obrazu o učiteľoch. Na dosiahnutie tohto cieľa sme sa spočiatku snažili o predstavenie základnej terminológie, ktorá sa týkala viacerých oblastí skúmania a jej poznanie bolo dôležité pre lepšie porozumenie a orientáciu v našej práci. Charakterizovali sme pojmy ako masová komunikácia, médiá a masmédiá, mediálny obraz, verejná mienka, ktoré patria k nepedagogickým disciplínam, ale zároveň ju ovplyvňujú.

Ďalej sme sa snažili poskytnúť bližší pohľad na vzťah medzi učiteľskou profesiou a médiami, nakoľko môže mať značný vplyv na učiteľov, študentov, rodičov, ale aj širokú verejnosť. Informácie sme čerpali z publikácií mnohých autorov, ktorých analýzou, syntézou a komparáciou sme prišli k záveru, že médiá môžu vystupovať vo vzťahu k učiteľom len takým spôsobom, akým si vyberú.

Napokon sme pristúpili k analytickej časti našej práce, prostredníctvom ktorej sme sa usilovali o popísanie metodológie našej práce a priblíženie modelu diskurznej analýzy J. P. Gee, ktorá nám pomohla pri pochopení niektorých bo-

dov rôznych článkov a taktiež pri ich analýze. Okrem toho sme uviedli vybrané príspevky zo sociálnych sietí a denníkov Nový Čas, Pravda či SME. Pri analýze príspevkov sme sa snažili o priblíženie autorského zámeru, zhodnotenie jeho dôležitosti, ale aj popis jednotlivých častí, aktérov, činností či preferencií, ktoré boli v príspevkoch zdôrazňované a prezentované. V prípade príspevku na sociálnej sieti sme uviedli príklady reakcií na prezentovaný príspevok, čo mohlo čitateľovi dopomôcť k vytvoreniu si obrazu o vnímaní učiteľov na Slovensku aj prostredníctvom médií. K najzaujímavejším výsledkom, ktoré sme počas písania nášho príspevku a analýzy vybraných článkov zistili patrila skutočnosť, že už na samotnom vyjadrovaní a upútavaní pozornosti jednotlivých článkov bolo vidieť rozdiel medzi jednotlivými denníkmi a spôsobmi ich komunikácie. Pri príspevku zo sociálnej siete nás najviac prekvapila analýza a skúmanie komentárov vyvolaných publikáciou uvedeného príspevku, pričom vo zverejnených komentároch bolo jasne vidieť rôznorodosť názorov na učiteľov a to či už na základe vlastnej skúsenosti autorov alebo vzhľadom na situáciu, v ktorej sa nachádzali pri písaní daného príspevku, čo podľa nášho názoru odrážalo aj rozdelenie názorov v spoločnosti. Aj týmto spôsobom možno usúdiť, že informácie prezentované v teoretickej časti našej práce, najmä v oblasti vplyvu médií na vytváranie verejnej mienky o učiteľoch boli totožné s výsledkami našej analýzy.

LITERATÚRA

- GÁL 2017. *Kriminalka odhalila korupciu na vysokej škole v Nových Zámkoch: Pozrite, aký úplatok mal vziať učiteľ od študentiek!* In Nový Čas, 2017. [cit. 2021-04-19] [online] Dostupné na: <https://www.cas.sk/clanok/564011/kriminalka-odhalila-korupciu-na-vysokej-skole-v-novych-zamkoch-pozrite-aky-uplatok-mal-vziat-ucitel-od-studentiek/>
- GEE, J. P. 2005. *An Introduction to Discourse Analysis. Theory and method*. New York: Routledge, 2005, 209 p. ISBN 0-203-00567-8.
- HAKL, R. 2019. *Pre alkohol prišiel o prácu učiteľa*. In Pravda, 2019. [cit. 2021-04-19] [online] Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/532392-pre-alkohol-prisiel-o-pracu-ucitela/>
- HRADISKÁ, E. a kol. 2009. *Psychológia médií*. Bratislava: Eurokódex, 2009. 416 s. ISBN 978-80-89447-12-1.
- HUK, J. 2008. *Sociologie médií (žurnalisté, politici a ti ostatní)*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 136 s. ISBN 978-80-86723-65-5.
- ŁOWIECKI, M. - ZASĘPA, T. 2003. *Moc a nemoc médií*. Bratislava: vydavateľstvo Trnavskej univerzity, VEDA, vydavateľstvo SAV, 2003. 183 s. ISBN 80-224-0740-2.
- JIRÁK, J. - KÖPPLOVÁ, B. 2009. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3.
- LIVINGSTONE, S. 1996. *On the Continuing Problem of Media Effects*. In CURRAN, J. - GURVITCH, M. 1996. *Mass media nad society. Second edition*. Bristol: J. W. Arrowsmith Ltd, 1996, p. 305-324. ISBN 0-340-61418-8.

-
- MAŇÁK, J. a kol. 2005. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 138 s. ISBN 80-210-3802-0.
- MCQUAIL, D. 2009. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2009, 640 s. ISBN 978-80-7367-574-5.
- POKORNA-IGNATOWICZ, K. 2012. *Medialny obraz rodziny i płci*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, 2012, 214 s. ISBN 978-83-7571-280-3. [online] Dostupné na:
<https://books.google.sk/books?id=UkCaAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>
- RÁDIO EXPRES, 2021. *Veľa rodičov zistilo, že nebol problém v učiteľovi*. [príspevok na sociálnej sieti] [cit. 2021-04-19] Dostupné na:
<https://www.facebook.com/RadioExpres/posts/10158898923618563>
- REMIŠOVÁ, A. 2010. *Etika médií*. Bratislava: Kalligram, 2010. 310 s. ISBN 978-80-8101-376-8.
- RODINÒ, M. 1964. *Televízia - spoločenská skutočnosť*. Bratislava: Západoslvenské tlačiarne, 1969. 51 s.
- SLAVÍKOVÁ, N. 2010. *Význam mediálnej výchovy v prvej dekáde 21. storočia*. In *Mediálna výchova v otvorenom priestore: zborník z konferencie*. Bratislava: Ex - production, s. r. o., 2010, s. 6-23. ISBN 978-80-970604-5-9.
- SME, 2015. *Vláda nedokázala spracovať víziu rozvoja školstva, tvrdí komora učiteľov*. In SME, 2015. [cit. 2021-04-19] [online] Dostupné na:
<https://domov.sme.sk/c/8028827/vlada-nedokazala-spracovat-viziu-rozvoja-skolstva-tvrdi-komora-ucitelov.html>
- ŠAFRÁNKOVÁ, D. 2019. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2019. 368 s. ISBN 978-80-247-5511-3.
- URBAN, L. a kol. 2011. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada, 2011. 230 s. ISBN 978-80-247-3563-4.
- VRABEC, N. 2010. *Mediálna gramotnosť v ére digitálnych médií*. In *Mediálna výchova v otvorenom priestore: zborník z konferencie*. Bratislava: Ex - production, s. r. o., 2010, s. 24-31. ISBN 978-80-970604-5-9.

SUMMARY

The presented work draws attention to the issue of the way of presentation of the teaching profession in the Slovak media and the importance of the process of creating a media image of teachers through the analysis of available theoretical resources and practical outputs. It also characterizes the basic terminology related to the chosen issue, describes the relationship between the teaching profession and the media presentation, their mutual influence and, last but not least, includes a discourse analysis of selected articles and contributions about teachers. The result of the work are findings about the current media image of teachers, its perception and the impact on public opinion about teachers.

Key words: teaching profession, media, media image of teaching profession, public opinion, mass communication

Mgr Eva Popíková
Katedra pedagogiky a andragogiky
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Gondova 2, 811 02 Bratislava 1
popikova5@uniba.sk